

Лекція 7

Психологія особистості та діяльності викладача ЗВО

1. Поняття професійної педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти.
2. Професійна компетентність викладача вищої школи.
3. Основні напрями діяльності викладача закладу вищої освіти.
4. Психологічна структура педагогічної діяльності.
5. Вимоги до особистості викладача.

1. Поняття професійної педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти

Педагогічна діяльність викладача закладу вищої освіти є особливою формою висококваліфікованої розумової діяльності творчого характеру. Вона спрямована на навчання, виховання і розвиток студентів, формування у них професійних знань, умінь та навичок, виховання активної життєвої позиції.

Педагогічна діяльність у закладі вищої освіти має надзвичайно важливе соціальне значення, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток суспільства.

Педагогічна діяльність у закладі вищої освіти – діяльність, спрямована на підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися у політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства.

Однією з особливостей педагогічної діяльності є її *динамічність*, яка зумовлена тим, що об'єкт педагогічного впливу (студент) постійно розвивається, змінюється. Завдання викладача полягає насамперед у вчасному виявленні цих змін і відповідному реагуванні на них.

Педагогічна діяльність передбачає безпосередні контакти зі студентами. У процесі такого спілкування викладач впливає на них не лише своїми знаннями, а й емоційно-вольовими якостями, світоглядом тощо. З огляду на стосунки зі студентами виокремлюють такі **типи спілкування** викладачів зі студентами:

1. **Примітивний.** Ставлення до студента ґрунтується на примітивних правилах і реакціях поведінки – амбіціях, самовдоволенні тощо. Викладач демонструє свою зверхність. Студент для нього є засобом досягнення мети.

2. **Маніпулятивний.** Взаємини викладача зі студентом ґрунтуються на грі, зумовленій бажанням будь-що взяти гору. Він застосовує похвалу, лестощі та ін. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції, він заляканий, інфантильний.

3. **Стандартизований.** У стосунках домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість; викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверховою і, не торкаючись особистісного рівня, реалізується на рівні «масок».

4. **Діловий.** Орієнтуючись на справу, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективності діяльності. Він дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самостійність. Значущість студента для викладача залежить від внеску в спільну діяльність. В особистісному житті студент залишається самотнім.

5. **Особистісний.** Спілкування ґрунтується на глибокій зацікавленості студентом, визнанні самостійності його особистості. Викладач любить студентів, вся його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності; особистісне спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, викладач є для нього авторитетом.

Ставлення до студентів детермінує організаторську діяльність викладача, визначає загальний стиль його спілкування, який може бути **авторитарним, демократичним, ліберальним.**

Авторитарному стилеві властивий диктат, який перетворює одного з учасників комунікативної взаємодії на пасивного виконавця. Авторитарний викладач самочинно визначає спрямованість діяльності групи. Це гальмує ініціативу, пригнічує студентів. Основними формами взаємодії за такого стилю спілкування є наказ, вказівка, інструкція, догана. Викладач нетерпимий до заперечень. Усе це породжує несприятливий психологічний клімат. Протидії владному тиску викладача призводять до конфронтації.

Демократичний стиль ґрунтується на глибокій повазі, довірі й орієнтації на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу, покликаний донести мету діяльності до свідомості кожного студента і залучити всіх до активної участі у спільній справі. Основними засобами взаємодії є заохочення, порада, інформування.

За **ліберального стилю** у викладача немає стійкої педагогічної позиції, вона виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог до виховання. Такий викладач обмежується виконанням лише викладацької функції. Наслідком такої позиції є втрата поваги, погіршення успішності і дисципліни.

У педагогічній діяльності студент є суб'єктом не лише виховання, а й навчання, оскільки виховний вплив ефективний лише за умови, що студент

сам буде активним учасником освітнього процесу, тобто використовуватиме засвоєне знання як засіб для самовдосконалення.

Ще однією особливістю педагогічної діяльності є те, що викладач працює не лише з окремими студентами, а й з колективами академічних груп, курсів, які теж є об'єктами і суб'єктами навчання й виховання. Це вимагає від викладача володіння методикою використання виховного впливу на колектив.

Оскільки в освітньому процесі закладу вищої освіти студент піддається виховному впливу викладацького складу, студентського колективу, молодіжних організацій та інших виховних інституцій, педагогічна праця викладача передбачає координацію виховних впливів усіх цих суб'єктів виховання. Організація такої взаємодії суб'єктів освітнього процесу є важливим компонентом педагогічної діяльності.

2. Професійна компетентність викладача вищої школи

Професійна компетентність викладача, базуючись на гуманістичних позиціях і здатності до саморозвитку, являє собою **систему з чотирьох компонентів**:

1) *професійні знання* (представлені на чотирьох рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному);

2) *професійні уміння* (інформаційні, визначення мети, організаторські, комунікативні, аналіз і самоаналіз; педагогічна техніка, прикладні, планування навчальної діяльності, морально-вольова саморегуляція);

3) *особистісно-професійні якості педагога* (педагогічна спрямованість, інтереси і духовні потреби, ставлення до педагогічної праці, саморегуляція, культура поведінки і спілкування, моральні якості);

4) *досвід творчої діяльності* (творчі вміння в педагогічній, науковій, виховній і суспільній праці; розвиток педагогічного мислення; вибір і обґрунтування своєї педагогічної діяльності).

Професійна компетентність педагога поділяється на декілька **видів**, на яких базується зрілість людини в професійній діяльності:

- **психолого-педагогічна компетентність**, яка визначається як властивість індивіда ефективно взаємодіяти з людьми, які його оточують у системі міжособистісних відносин (уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, обирати адекватні способи спілкування тощо);

- **комунікативна компетентність** як поєднання знань, мовних і немовних умінь та навичок спілкування;

• **професійно-педагогічна компетентність** як здатність до продуктивного спілкування в умовах, які визначені педагогічною системою, основними елементами якої є:

1) спеціальна і професійна компетентність у сфері дисципліни, що викладається;

2) методична компетентність у сфері способів формування знань, умінь та навичок;

3) соціально-психологічна компетентність у сфері процесів спілкування;

4) диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості;

5) аутопсихологічна компетентність у сфері достоїнств та недоліків своєї діяльності й особистості;

6) соціально-економічна компетентність, що передбачає знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства;

7) соціально-культурна, що передбачає високий рівень професійної та загальної культури: сформований науковий світогляд, стійка система духовних, культурних, моральних та інших цінностей у їх національному та загальнолюдському розумінні.

Психолого-педагогічна компетентність (за А.М. Москаленко) передбачає:

– наявність необхідних психолого-педагогічних знань про загальні закономірності навчання, виховання та розвитку (знання нормативних документів про освіту; освоєння нових досліджень психолого-педагогічних наук і методик викладання предметів; уміння оперувати науковою психолого-педагогічною технологією; уміння застосовувати нові методи та прийоми навчання, виховання й розвитку, створювати позитивний емоційний настрій на заняттях, керувати поведінкою студентів на заняттях, встановлювати педагогічно цілевідповідні відносини зі студентами);

– здатність визнавати особистість студента як найвищу цінність (готовність сприймати студентів такими, якими вони є, уміння спокійно сприймати можливі помилки, терпляче й уважно реагувати на їхні погляди, висловлювання, почуття, відчувати емоційний стан студентів як свій власний; “бачити” себе їхніми очима);

– уміння творчо самовиражатися (наявність педагогічних здібностей, педагогічної майстерності, професійного вміння, потенціалу, мислення, педагогічної техніки й такту).

Психолого-педагогічна компетентність педагога – це сукупність певних якостей особистості з високим рівнем професійної підготовки до педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями, студентами в освітньому процесі. Як певна система вона складається з трьох блоків:

- *грамотності* (тобто знань, що мають назву загальнопрофесійних);
- *уміння* як здатності педагога використовувати знання в педагогічній діяльності, в організації взаємодії з іншими;
- *професійно значущих особистісних якостей*.

Психологічна компетентність є стрижневою частиною професійної компетентності й включає:

- *соціально-перцептивну компетентність*, в основі якої лежать такі інтегративні властивості та вміння, як проникливість і спостережливість. Вона є системою емоційно-чуттєвого й інтелектуального сприйняття, розуміння та оцінки соціальних суб'єктів у діяльності і спілкуванні;

- *соціально-психологічну компетентність*;

- *аутопсихологічну компетентність*, яка має ключове значення для прогресивного особистісно-професійного розвитку. Це готовність і здатність особистості до цілеспрямованої психічної праці із зміни властивостей особистості, її поведінки, діяльності та відносин у бік прогресивного особистісно-професійного розвитку.;

- *комунікативну компетентність*;

- *конфліктологічну*, що включає це здатність особистості передбачати конфліктні ситуації, вирішувати їх на справедливій основі, психологічно впливати на сторони, що конфліктують, з метою зниження негативних наслідків конфліктів);

- *рефлексивну*, яка виявляється в ефективній реалізації рефлексивних процесів, рефлексивних здібностей, що прискорює процеси особистісно-професійного розвитку, підвищує креативність діяльності. Вона складається з усвідомленості процесів актуалізації особистості, реалізації рефлексивних здібностей у процесі осмислення та подолання стереотипів мислення й утворення нового інноваційного змісту)

Оволодіння професією педагога вищої школи є довготривалим складним процесом, який має свої закономірності. Він охоплює декілька етапів професійного розвитку фахівця, генезису особистості у просторі та часі професійної діяльності.

3. Основні напрями діяльності викладача закладу вищої освіти

Викладач закладу вищої освіти свою педагогічну діяльність здійснює у кількох напрямках:

- навчальна;
- методична;
- дослідницька;
- виховна.

Визначальною функцією праці викладача є *навчальна діяльність*, яка спрямована на організацію освітнього процесу відповідно до нормативних документів. Вона поєднує теоретичну складову, пов'язану з розкриттям сутності науки, нових закономірностей, і практичну, яка спрямована на розв'язання педагогічних завдань. Викладач визначає мету і завдання навчання з конкретної навчальної дисципліни, враховуючи міжпредметні зв'язки; наповнює зміст навчання, сучасні форми і методи, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студента, добирає форми контролю. Основними видами цієї діяльності є лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, консультації, заліки, екзамени, рецензування, організування захисту курсових робіт і проєктів, керівництво практикою та навчально-дослідною роботою студентів, керівництво дипломними роботами тощо.

З навчальною роботою тісно пов'язана *методична діяльність* щодо підготовки навчального процесу, його забезпечення та удосконалення. До неї відносять:

- підготовку до лекційних, лабораторних, практичних, семінарських занять, навчальної практики; розроблення і підготовку до видання конспектів лекцій, збірників вправ і задач, лабораторних практикумів, методичних матеріалів з курсових і дипломних робіт;

- поточну роботу щодо підвищення педагогічної кваліфікації (читання методичної і навчальної, науково-методичної літератури);

- вивчення передового досвіду з представленням звітності і рецензування методичних видань; складання методичних розробок, завдань, екзаменаційних білетів, тематики курсових робіт тощо.

У процесі методичної роботи підвищується рівень майстерності самого викладача: він засвоює зміст нових навчальних програм, технологій і реалізовує їх; постійно ознайомлюється з досягненнями психолого-педагогічних наук і методик викладання навчальних дисциплін; вивчає і впроваджує передовий педагогічний досвід; удосконалює власні навички самоосвіти тощо.

Важливе місце в діяльності викладача навчального закладу належить *організаційно-методичній роботі*, робота на підготовчому відділенні, у приймальній комісії, організація педагогічних практик, підготовка матеріалів на засідання кафедри, ради факультету, ради вищого навчального закладу, робота з підготовки науково-методичних семінарів та ін.

Педагогічна діяльність викладача має поєднуватись з *дослідницькою*, яка збагачує внутрішній світ, розвиває творчий потенціал, підвищує науковий рівень знань. У свою чергу педагогічна діяльність спонукає до глибоких узагальнень і систематизації матеріалу, до досконалішого формулювання ідей, висновків і нових гіпотез.

Педагогічна наука може розвиватися лише за умови збагачення її новими фактами, здобутими у процесі науково-дослідної роботи. Хороший викладач, щоб краще й глибше оволодіти своїм навчальним предметом, ознайомлюється з новою науковою літературою, стежить за розвитком цієї науки за кордоном, аналізує основну методичну літературу, уважно опрацьовує науково-методичні журнали зі свого предмета, вивчає досвід навчально-виховної роботи своїх колег за фахом, експериментальне перевіряє доцільність запровадження у власну практику педагогічних новацій.

Виховну діяльність викладач здійснює передусім у процесі навчання, використовуючи потенційні можливості навчальних дисциплін, а також під час спілкування у поза-лекційний час. Важливо, щоб кожен викладач усвідомив важливість свого виховного впливу на майбутніх фахівців і реалізував цю функцію не лише через співбесіди, кураторську роботу, керівника клубів, роботу в гуртожитках, проведення вечорів, екскурсій тощо, а й на власному прикладі. Усі розглянуті функції викладача виявляються в єдності, хоча у різних викладачів може одна превалювати над іншими: у деяких переважає педагогічна спрямованість, в інших – дослідницька, у третіх – однаково виражена педагогічна і дослідницька.

4. Психологічна структура педагогічної діяльності

Для ефективного виконання педагогічних функцій сучасному викладачу важливо усвідомлювати основні компоненти психолого-педагогічної структури своєї діяльності, а також педагогічні дії і професійно важливі вміння та психологічні якості, необхідні для її реалізації.

Психолого-педагогічна структура діяльності – система дій педагога, спрямованих на досягнення поставлених цілей через розв'язання педагогічних завдань.

У цій системі виокремлюють такі функціональні компоненти (Н. Кузьміна):

- гносеологічний;
- конструктивний;
- організаційний;
- комунікативний.

Гносеологічний компонент включає вивчення кожного студента і колективу; визначення сфери застосування усіх методів навчання й виховання; вивчення методичних вказівок та інструкцій, розмежування в них об'єктивного і суб'єктивного; аналізування власного досвіду і досвіду інших викладачів, узагальнення його і перенесення ефективних форм, методів і прийомів у практику своєї роботи; самоосвіта і самовиховання.

Конструктивний компонент передбачає добір і композицію навчальної інформації, яку слід донести до студентів; планування діяльності студентів щодо цієї інформації; проектування власної діяльності і поведінки для взаємодії зі студентами.

Організаційний компонент охоплює структурування інформації в процесі її повідомлення студентам; організацію різних видів діяльності студентів таким чином, щоб результати відповідали цілям системи; організацію власної діяльності і поведінки в процесі безпосередньої взаємодії зі студентами.

Комунікативний компонент передбачає налагодження педагогічно доцільних стосунків з тими, на кого спрямований вплив (визнання моральної, інтелектуальної і політичної вищості як керівника і організатора - «взаємини по горизонталі»); встановлення правильних відносин з тими, хто виступає в ролі керівників даної системи (дисциплінованість, принциповість, творчість - «взаємини по вертикалі») і партнерів; співвіднесення своєї діяльності з державним завданням, доведеним до керівника як громадянина.

Психологічна структура діяльності викладача є динамічною і з оволодінням майстерністю змінюється. Педагогам необхідно серйозно продумувати стратегію завоювання аудиторії, оскільки від цього залежать стосунки зі студентським колективом. Адже якщо не здобудеш авторитету одразу, то виправити ситуацію буде важко.

Структуру діяльності викладача розглядають у двох аспектах. Перший її аспект передбачає взаємозв'язок знань і умінь:

- *спеціальних* (знання теорії своєї науки та практичні вміння застосовувати їх в педагогічній діяльності);
- *педагогічних* (знання дидактики вищої школи, теорії виховання, усвідомлення основної мети навчання і виховання у вищому навчальному

закладі, діагностика професійних даних майбутнього спеціаліста, прогнозування його фахового зростання);

– *психологічних* (знання психологічних основ викладання обраного предмета, психічних станів студентів і свого власного, закономірностей вікових та індивідуальних особливостей сприймання студентами змісту навчання);

– *методичних* (знання шляхів, методів, прийомів і засобів донесення наукової інформації до студентів).

Другий аспект структури педагогічної праці викладача – це його конструктивна, організаційно-мобілізуєча, комунікативно-розвивальна, інформаційно-орієнтуєча, дослідницька і гносеологічна діяльність, що передбачає високу кваліфікацію.

Підготовка висококваліфікованого спеціаліста у вищій школі передбачає не лише запам'ятовування масивів інформації, а й розвиток навичок самостійного творчого мислення, здатності продукувати нові знання, уміння застосовувати їх на практиці. Продуктивне мислення формується тільки у проблемних ситуаціях, які сприймаються як протиріччя між наявними і новими знаннями. Ефективним навчання може бути лише в процесі дослідження. Тому у вищій школі в освітній процес впроваджують методи науково-дослідної діяльності, прищеплюють студентам уміння володіти методологією наук як інструментом здобування нових знань. З огляду на це викладач закладу вищої освіти перетворюється на вченого-дослідника, теоретика і практика, керівника дослідницького студентського колективу, психолога-вихователя, управлінця навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

5. Вимоги до особистості викладача

Особливості педагогічної діяльності у закладі вищої освіти передбачають певні вимоги до особистості викладача.

1. *Усвідомлення свого громадянського обов'язку* – виховання гідних громадян країни, висококваліфікованих спеціалістів для народного господарства.

2. *Досконале володіння своїм предметом*. Як свідчить досвід, успішно навчає і виховує той викладач, який знає свій предмет. Згідно з опитуванням студентів найавторитетнішими вони вважають тих викладачів, які мають глибокі знання. Однак знання викладача можуть стати могутнім засобом навчання й виховання лише за умови, що він не просто викладає їх, а використовує матеріал науки для розумового розвитку студентів, їх фахової

підготовки, морального виховання. Крім того, викладач повинен добре орієнтуватися в суміжних дисциплінах, що сприятиме глибшому розкриттю закономірних зв'язків між предметами, явищами і процесами реального світу, формуванню всебічно розвиненого спеціаліста.

3. *Майстерне володіння методикою викладання, управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів*, що допомагає викладачеві складне завдання подати доступно, врахувати особливості особистості студента, зацікавити інформацією, викликати захоплення нею і бажання поповнювати свої знання.

4. *Педагогічна вираженість*. Це своєрідна установка на педагогічну діяльність і психологічна готовність до неї. Вона виявляється у спрямованості думок і прагнень щодо навчання й виховання студентів, у манері розмовляти, в поведінці тощо. Завдяки цій рисі викладач стає здатним інтуїтивно виділяти з навколишнього середовища навчально-виховні факти і відповідно педагогічно їх інтерпретувати.

5. *Розумна любов до студентів*. Проте, як зауважив А. Макаренко, така любов виключає безпринципне і поблажливе ставлення до молодої людини, потурання її слабкостям. На його думку, вимогливість не суперечить любові і повазі до людини: саме у вимогливості до людини і полягає повага до неї.

6. *Ерудованість*. Окрім глибоких знань свого предмета, викладач повинен володіти ґрунтовними знаннями з питань філософії, політики, мистецтва, сучасних досягнень науки і техніки. Це допоможе йому спілкуватися зі студентами на різноманітні теми. Широта його інтересів дає змогу спрямувати студентів на цікаві справи, допомагати їм в організації змістовного дозвілля.

7. *Творчий підхід до справи*. Викладач, який є творчою особистістю, перевіряє та аналізує власний досвід, вивчає і використовує все краще з чужого, шукає і знаходить нові, досконаліші, раціональніші педагогічні технології.

Психологічними передумовами педагогічної творчості є *професійно-специфічні здібності*, тобто сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, які сприяють успішній педагогічній діяльності:

- *організаторсько-педагогічні здібності* (організування навчально-пізнавальної діяльності студентів і власної діяльності, загальне та професійне самовдосконалення);

- *дидактичні здібності* (підготовка навчальних матеріалів, доступність, виразність, переконливість при поясненні навчального матеріалу; здійснення мотивації діяльності);

- *перцептивні здібності* (об'єктивне оцінювання емоційного стану студентів і його врахування у навчальній діяльності);

- *комунікативні здібності* (налагодження педагогічно-доцільних стосунків зі студентами та колегами з навчально-виховної діяльності);
- *сугестивні здібності* (здібності емоційно-вольового впливу на людину);
- *гносеологічно-дослідницькі здібності* (виявляються в умінні пізнати і об'єктивно оцінити педагогічні явища та процеси; їх рівень залежить від рівня дослідницької культури викладача, його методологічних знань і дослідницьких умінь);
- *науково-пізнавальні здібності* (володіння науковими знаннями, розуміння взаємозв'язків між науками).

8. *Високі моральні якості.* У моральному аспекті педагог повинен бути таким, якими прагне зробити вихованців, тобто живим взірцем чеснот.

9. *Уміння володіти власною емоційно-вольовою сферою.* Це виявляється передусім у продуманій поведінці, відповідних емоціях «мажорного» чи «мінорного» характеру. Таке перевтілення викладача необхідне, щоб вплинути на студента, змусивши його пережити певну ситуацію. Окрім того, педагогу необхідно виявляти емоції і волю у несподіваних ситуаціях педагогічного процесу, що потребує розвинутого педагогічного самовладання, витримки, вміння швидко вибирати шляхи адекватного реагування на ситуацію, правильно її розв'язувати. Для успішної роботи зі студентами викладач має бути цілеспрямованим, ініціативним, дисциплінованим, вимогливим до себе та інших. Особливо важливі для нього витримка, здатність до гальмування у поєднанні зі швидкою реакцією і винахідливістю, емоційною рівновагою, умінням володіти своїми почуттями.

10. *Педагогічна спостережливість і уважність.* Спостерігаючи за студентами, викладач отримує інформацію про їхні індивідуальні особливості, розуміння ними навчального матеріалу, ставлення до навчання і викладачів, стосунки між ними, настрої і психічні стани, їх реагування на зауваження та оцінку успіхів у навчанні й поведінці. Під час навчальних занять викладачеві необхідно тримати в полі зору усіх студентів групи; концентрувати свою увагу на розгортанні теми, зміні різних видів навчальних завдань і засобів, зосереджувати свою увагу на написаному, щоб не припуститися помилок у словах, формулах, обчисленнях тощо.

11. *Натхнення та інтуїція.* Натхнення приходить до людини внаслідок її значних зусиль над своєю психікою, націленості на предмет дослідження, постійного обмірковування і переживання його. Це такий психічний стан, коли одночасно задіяні усі сфери психіки – розум, почуття, сприймання, інтуїція тощо. Інтуїція виявляється в особливому відчутті правильного напрямку

діяльності, у бажанні її результатів, неусвідомленому переконанні, що саме так, а не інакше слід діяти.

12. *Досконале володіння мовою і мисленням.* Мова і мислення викладача повинні бути педагогічними. Йдеться про конкретність, чіткість думок, їх логічність, дохідливість, переконливість, впливовість, здатність викликати у студентів відповідні почуття. Крім того, мова педагога має бути позбавлена дефектів. Важливою вимогою до викладача є володіння ним державною українською мовою.

13. *Оптимізм.* Він має бути невід'ємною рисою сучасного викладача. Його наявність впливає на ефективність навчання і виховання студентів, викликає у них позитивні емоції, добрий настрій і захопленість справою, активність, рішучість, упевненість у своїх силах.

14. *Педагогічний такт.* Це професійна психолого-педагогічна особливість поведінки викладача у стосунках зі студентами, яка відповідає цілям і завданням виховання і виявляється у творчій педагогічне виправданій його діяльності. Педагогічний такт передбачає відповідне ставлення до студентів, уміння в кожному конкретному випадку знаходити правильну лінію поведінки. Він потрібен викладачеві у системі його виховного впливу як на студентський колектив, так і на кожного студента зокрема.

15. *Здоров'я і зовнішній вигляд.* Професія викладача вимагає значного нервового і фізичного напруження, тому він має турбуватися про своє здоров'я. Важливе значення у педагогічній діяльності має зовнішній вигляд викладача. Неприваблива зовнішність викликає негативне ставлення до нього, а відтак і до навчальної дисципліни, яку він викладає, до моральних настанов, які він пропагує.

Сукупність особистих якостей викладача формує його авторитет, тобто загально визнану студентами значущість його достоїнств і оснований на цьому силу його виховного впливу. Авторитетним є той викладач, який глибоко знає свій предмет і майстерно його викладає, любить молодь, відчуває її наміри і прагнення, доброзичливо відгукується на них.